

55. יחסי הקונסול עם הקהילה היהודית בסאו פאולו

בסאו פאולו הייתי הקונסול הכללי של מדינת ישראל בשנים 1987-1991. הכרתי היטב את המנהיגים ואת הקהילה היהודית מביקורי הקודמים. בשנות כהונתי נמצאתי ביחסים קרובים ביותר עם אנשים רבים. כמה מהם הרשימו אותי במיוחד בזכות אופיים, אישיותם, פעולותיהם והרוח היהודית-ציונית שלהם. ברצוני לציין אותם.

ד"ר בנו מילניצקי

אפתח במנהיג הבלתי נשכה, ד"ר בנו מילניצקי. שנים רבות הנהיג בנו את הקהילה היהודית בברזיל ביד בטוחה, ועל בסיס עקרונות ראויים ואיתנים. הוא ניחן באישיות של מנהיג מלידה והיה בעל תרבות יהודית וכללית מעמיקה. בנו קיבל החלטות חשובות בנוגע ליחסי יהדות ברזיל עם ישראל ובכך נתן שיעור לדור הצעיר שהיה פעיל במחיצתו. לעתים בא לבקרני בקונסוליה, במיוחד כאשר הייתי מודאג מידיעות שהגיעו מהארץ; פעמים אחרות בא לדון ביחסי ברזיל-ישראל ברמה הפוליטית. ברוב המקרים אני הייתי מבקרו במשרד עורכי הדין שלו שבשדרות פּאֹוֹלִיסְטָה ומאוחר יותר בֶּפֶקָאָמְבו. הוא התגאה בילדיו שעבדו עמו כעורכי דין ונהג לומר לי שמשרדו הוא כמו

קִיבוץ: כל אחד מייצר את המקסימום ומוציא מן הקופה את המינימום. ואני הרהרתי: "בינינו, אני חושב שהקיבוץ שלו, בתקופתו, היה טוב יותר מזה שלי בישראל"...

לבנו הייתה תמיד "פינה" חמה בלב לענייני ברור חיל והוא התמיד לגלות עניין בעתידנו הכלכלי. סיועו היה רב ערך בשכנוע אריה דולצ'ין, יושב ראש הסוכנות היהודית, להרחיב את בתי המגורים בברור חיל וכך לאפשר את לינת הילדים בבתי ההורים ולא עוד בבתי הילדים כפי שהיה עד אז.

נאומיו היו מרגשים. הוא נהג לאלתר, אך דבריו היו משכנעים ומלאי מליצה. אני סבור שהפוליטיקה הברזילאית יכלה להרוויח הרבה מאמינותו ומכושרו היצירתי. הוא יכול היה גם להיות מרצה יוצא מן הכלל באוניברסיטה בזכות השכלתו הרחבה וכושרו האינטלקטואלי.

בשלהי 1985 בא בנו לבקרנו במועצה האזורית שער הנגב ובאותה הזדמנות הענקנו לו את התואר "אזרח כבוד של שער הנגב", שריגש אותו מאוד. זמן מה לאחר מכן נבחר לנשיא יהדות דרום אמריקה בקונגרס היהודי העולמי. בנו ידע לקיים יחסים מעוררי אמון עם פוליטיקאים בכירים ועם אנשים פשוטים כאחד. כאשר הלכתי להיפרד ממנו בסיום תפקידי כקונסול, אמר לי: "האמן לי, חזן, הייתי יותר שקט אתך כאן, ועם חבריך בממשלה". התרגשתי והתמלאתי דאגה.

בנו מילניצקי, מנהיג קהילתי גדול, היה גאה בהיותו בן העם היהודי.

יוסף ספרא

כאשר הגעתי לסאו פאולו בנובמבר 1987 היינו צריכים להתארגן לאירוח שר החוץ הישראלי, שמעון פרס. השגריר יצחק צרפתי הציג בפני את יוסף ספרא, שעזר באופן פעיל בעניין זה. יוסף ספרא נחשב לידיד גדול ושיתף פעולה בנושאים הקשורים לתפקידי בקונסוליה. למדתי להכיר ולהוקיר את הרגישות ואת המסירות של משפחת ספרא לנושאים החשובים הן לקהילה היהודית והן לעם הברזילאי. יוסף ספרא ידע תמיד לעזור בתחום הפילנתרופי בצניעות ובהתנהגות למופת.

בין היתר ראויה לציון תרומתו למוזיאון על אמריקה הלטינית ב-1988, והקמתו של בית תינוקות ב"פּבּלָה" (שכונת עוני) ספּוּפּמָבָה (אזור מערבי בסאו פאולו) ב-1990. יצאנו לבקר ב"פבלה" זו יחד עם פרופסור ז'וֹזֵה אַרְיֶסְטוֹדֶמוֹ פֵּינּוֹטִי, שר הבריאות של מדינת סאו פאולו. דוגמה אחרת הייתה החסות שהעניק בנק ספרא לתערוכה "אוצרותיה של ארץ הקודש" באפריל 1991 ב-MASP, שאליה הגיעו למעלה מ-150 אלף איש. הוצגו בה ממצאים ארכיאולוגיים שסיפרו על החיים בתקופת אבותינו הקדמוניים, מימי הבית הראשון והשני ומראשית הנצרות. המוצגים נשלחו אלינו באדיבותם של מוזיאון ישראל בירושלים ושל רשות העתיקות. היה זה מחזה מרשים לצפות בקהל העומד בתור ארוך מסביב למוזיאון האמנות של סאו פאולו, כורע ברך ומתפלל מול המוצגים. יש מנהיגים קהילתיים הפועלים בלי לבקש תארים, אלא מתמסרים לרעיון באשר הם מאמינים בגדולתו ומסירים כל אבן נגף מדרכו. האחים ספרא זכו תמיד להערכת העמוקה.

בוריס בלינדר

הכרתי את המורה בוריס עוד בתנועת הנוער דרור. הוא התמסר לחינוך יהודי וניהל במשך שנים את בית הספר על שם י"ל פרץ בויִלָּה מְרִיאָנָה שבסאו פאולו. הקשרים איתו נמשכו כאשר פעל כנשיא התנועה הציונית במדינת סאו פאולו. הוא ריכז נושאים הקשורים לקהילה והודות למאמציו הצליח להעביר את מרכזה של התנועה לסאו פאולו (באותה תקופה, שגרירות ישראל בברזיל פעלה בריו דה ז'נירו). מאז היה למנהיג יהודי מוכר ברמה הארצית והתמסר במרץ לפתרון של הבעיות בקהילות היהודיות בברזיל. הייתה לו קירבה לקהילות היהודיות הקטנות, כמו אלה המצויות באמזונס, פְּרָה, פְּרֶנְמְבוֹקוּ וּבְאִיאָה.

בתקופתו של בוריס היה בית הספר על שם י"ל פרץ "בירת" הציונות הברזילאית. כל אישיות יהודית שביקרה בברזיל סיירה גם בבית הספר. בוריס אהב את ישראל, חלם על עלייה לארץ וביקר בה כמה פעמים, אבל תרומתו הגדולה ניתנה בברזיל. גורלו לא שפר עליו והוא לא הצליח לעלות לארץ. אם היה עושה זאת, אולי עתידו היה שונה. מי יודע?

התנועה הציונית הברזילאית איבדה מנהיג גדול עם מותו בטרם עת. בוריס בלינדר תרם לא מעט למדינת ישראל. כל מחשבותיו היו מופנות למתרחש בישראל ובמיוחד למתרחש בברור חיל, שם היו לו הרבה חברים. מאמציו תרמו להקמת "המרכז ליהדות ברזיל" בברור חיל.

התחלתי את הפרק הזה עם דמותו של בנו מילניצקי, ואני ממשיך במחשבותי ומגיע אליך, בוריס בלינדר, תלמיד המכבד את מורו. אתה, בוריס גילית ידידות, הערכה ונתת כבוד לבנו.

בוריס, השארת הלל גדול בלבנו וברוח הציונות הברזילאית.
היית לוחם כביר!

ליאון פפר

ליאון פפר נחשב למנהיג האמיתי ולמדריך של הקהילות היהודיות בברזיל. בצדק, למעשה הוא היה היוזם העיקרי של כל הפרויקטים החשובים בקהילה היהודית בסאו פאולו. הנה שתי דוגמאות בולטות: הגייט רעיון מועדון "הֶבְרָאִיקָה" והקמתו. מועדון זה נחשב עד היום למועדון היהודי הגדול ביותר בעולם. הרעיון וההקמה של בית החולים אלברט איינשטיין, הנחשב לאחד מן החדשים והמצוידים ביותר באמריקה הלטינית. לא בכדי היה ליאון פפר קונסול כבוד כללי של ישראל. הוא קיבל את המינוי הזה מראש ממשלת ישראל גולדה מאיר הודות לפועלו הראוי לשבח.

ליאון פפר היגר מאירופה לברזיל בתחילת המאה העשרים והיה אחד מן היזמים המבריקים והמוכשרים בברזיל. הוא היה הדוגמה המובהקת לאמירה השגורה: "תראו איך היהודים שהיגרו לברזיל פעלו לפיתוחה הכלכלי של המדינה!" עבדנו יחד בהרמוניה ורחשתי לו כבוד רב, שהיה ראוי לו. לצידו נמצאה רעייתו האהובה, אנטוניאטה פפר. היא הייתה הנשיאה הבלתי נשכחת של תנועת הנשים ויצ"ו בברזיל ותרמה את מגעה המיוחד, החם והידידותי לכל הפעולות בהן השתתפה.

ליאון פפר היה אחראי להקמת המרכז האקדמאי היהודי באוניברסיטת סאו פאולו. המרכז מפיץ את התרבות היהודית בברזיל, מביא מרצים מישראל ומארגן סמינרים בנושאים

יהודיים וכלליים לתלמידים המעוניינים בכך. עלי לציין את החכמה הרבה והרגישות של בני הזוג פפר. פעמים מספר זכינו, אדית ואנוכי, בהיותנו בביתם לראות אותו מנגן בכינור ב"רגש יהודי", ולפעמים ליווה אותו בנו מקס בפסנתר – מחזה שהזכיר לנו סרט טוב מהעבר, אבל היה זה אירוע מציאותי ומרגש מאוד.

ליאון פפר השכיל לפשר בסכסוכים האישיים שאירעו מעת לעת בין המנהיגים השונים של הקהילה. הוא ידע להתאים את שפתו לזו של בן-השיח שלו – יהא זה מנהיג דתי רדיקלי, אורתודוקסי, דתי מתון או מסורתי. ליאון הסתדר היטב עם אנשי ימין, מרכז ושמאל יהודי. הוא היה איש של כל המפלגות. כך, באותה הבנה וסבלנות היה מקבל יזמים, פוליטיקאים ואמנים. היה לו כישרון מיוחד במינו להקשיב להם, להבינם וגם לעזור כאשר מצא זאת לנחוץ.

ליאון ואנטוניאטה פפר היו סמל ומופת בחיים הקהילתיים בברזיל. הלוואי ויצמחו ממשיכים לדרכם ולאמונתם, שיהיו חדורים באותה רוח. מי יודע. מי יודע...

מקס אברהרט

מקס אברהרט, יהודי גרמני, הגיע לברזיל בגיל צעיר ופעל עשרות שנים למען הקהילה היהודית בסאו פאולו. היה לי הכבוד להכירו רק בעת שפעלתי כקונסול. חשתי בעוצמת אמונתו ונוכחתי שהוא לא רק מסור לעניין היהודי, אלא גם לאין ספור בעיות המעיקות על האוכלוסייה הענייה בסאו פאולו. מקס נמנה עם מייסדי בית החולים אלברט איינשטיין ושנים רבות כיהן כסגן נשיא בית החולים והנחה את עובדיו

לתת שירותי בריאות חינם לעניים.

נוסף על היותו יזם מוצלח הוא כיהן גם כקונסול כבוד כללי של מלאוי בסאו פאולו והתמסר לכך בגאווה. ידידותנו התחזקה כאשר ביקש את עזרתי בפנייתו למושל אורסטס קוארסיה כדי שיוקצה שטח הסמוך לארמון פֶּנְדֵיֶרְנֶטְס עבור בית החולים אלברט אינשטיין. באותה הזדמנות סיכמנו שבית החולים אינשטיין יאמץ את בית החולים סנטה מרסלינה שבאזור המערבי של סאו פאולו ויעביר אליו ציוד מגוון. כאשר הוענקה עזרה וכן הטבות אנונימיות אחרות לאוכלוסיות הזקוקות לכך, ידעתי ששם נגעה "אצבעו של הקוסם", ידידי מקס, בעל הלב הרחב.

דמויות נוספות הראויות לציון

- בתיווכו של מקס אברהרט הכרתי פילנתרופ גדול, ג'ררד ארנהולד. הוא אדם בעל רגישות גדולה שעזר בפרויקטים מגוונים בברזיל, בישראל ובארצות נוספות, תוך גילוי דאגה מיוחדת למוסדות תרבותיים וקהילתיים. ג'ררד הוא חובב גדול של תחום הטבע בכלל ושל בעלי החיים בפרט.
- ברצוני להזכיר גם אנשים מיוחדים שהכרתי בסאו פאולו, כמו ג'ודל קון, מקס פרלמן, אדמונד ספֶדֶיה, ברנרדו גולֶדֶפֶרֶב, מישל וודוֹזֶלֶבֶסקי, הנריקה רוֹסֶט ומוֹיֶזֶה ספרא, הפעילים רבות בנושאים קהילתיים, כלכליים וחינוכיים. הם משמשים דוגמה לדורות הבאים.
- פרנסיסקו גוטהילף הוא מנהיג קהילתי שבמשך דורות מביא את קול היהדות הברזילאית ושל מדינת ישראל לכל

- פינות ברזיל באמצעות תכניתו ברדיו ובטלוויזיה.
- בשטח התרבותי אציין את ז'וזה מינדל'ין, בעלה של אחת מן הספריות הגדולות והטובות בברזיל. הוא אישיות יהודית בעלת רמה גבוהה וראויה להערכה.
 - העיתונאי אלברטו דינס, שבצעירותו היה חבר תנועתנו, תרם רבות לפיתוח העיתונות והספרות הברזילאית. ידע תמיד להיות אדם עצמאי בדעותיו, שלא רק חושב על האמת אלא גם מפיץ אותה ברבים. לדעתי הוא היה אחד מן הנציגים הבכירים של התרבות היהודית והברזילאית בדורנו.
 - פרופסור רבקה בְּרִיזִין היא בעלת קתדרה ללשון העברית ולתרבות היהודית באוניברסיטת סאו פאולו מזה עשרות השנים, ותרגמה לפורטוגזית ספרים שונים של סופרים ישראלים.
 - פרופסור נחמן פֶּלְבֶּל, היסטוריון, חוקר היסטוריה של ימי הביניים ומחברם של ספרים רבים. היה מרצה באוניברסיטת סאו פאולו. ייסד את הארכיון היהודי בברזיל הפעיל עד היום כמוסד ברמה גבוהה המטפח את זכר פועלם של המהגרים היהודים ותרומתם לקהילה היהודית והברזילאית שבה היטיבו להשתלב.
 - אי אפשר לדבר על הקהילה היהודית בלי לציין את הרב סובל. הנרי סובל, ידיד שלי ושל אדית, ידע לפתח דו שיח חדש עם הנוער היהודי בברזיל. הרב סובל מעורב עמוקות בחיי קהילתו ובה בעת דואג לתת מענה לצרכים הרוחניים של כל מי שפונה אליו. חשוב לציין את פועלו באירועים בין-דתיים. הרב סובל נחשב על ידי המנהיגות הפוליטית

הברזילאית אחד המנהיגים היהודיים הבכירים של יהדות ברזיל.

- בשטח הפוליטי, הקהילתי והכלכלי אציין את שמותיהם של ברל צוקרמן, ד"ר ז'וזה קנופליש, ולטר ריינפלד, יעקב גינזבורג, פישל צ'רשנקה, ז'אימה וורה בופרוב, אברהם שיינמן, לדיסלאו ברעט, ישראל לוין, ז'ק טרפינס, אליאס ויקטור ניגרי, מרקוס ארביטמן, הסופרת אניטה נובינסקי, חבר הפרלמנט הפדרלי ולטר פלדמן, לשעבר יושב ראש האסיפה המחוקקת של מדינת סאו פאולו וסלסו לאפר, לשעבר שר החוץ הברזילאי. כולם היו פעילים חשובים מאוד בקהילה.

- לבסוף אציין את הנריקה ולטמן. הכרתיו ב-1976, כאשר כראש המועצה האזורית שער הנגב ביקרתי בברזיל מטעם מרכז השלטון המקומי בישראל על מנת להפיץ את פרויקט "ערים תאומות" בין ערים ישראליות וברזילאיות. בהזדמנות זו הכרתי גם את היהודי הברזילאי הדגול אדולפו בלוך, אשר הציג אותי בפני ראש העיר ריו דה ז'נירו, מרקוס טמזיו והתחלנו לטפל בהליכים לכינון ברית "ערים תאומות" בין ריו דה ז'נירו ותל-אביב. הנריקה ולטמן היה המתווך העיקרי ביני לבין אורסטס קוארסיה כאשר שימש סגן מושל מדינת סאו פאולו. הנריקה, שהכיר לעומק את החיים הפוליטיים הברזילאים, הדריך אותי וסייע לי להבין "מי הוא מי" בברזיל. עד היום אני נעזר בו לשם כך. להנריקה ולטמן יש דעות עצמאיות בנוגע ליחסים בין ישראל והפלסטינים. לא בכל דבר אנו תמימי דעים ובדרך כלל אנו נמנעים מלשוחח על נושא זה על מנת

לחסוך ויכוחים בלתי נעימים. אני חי כאן בישראל והוא שם בברזיל, ולכל אחד נקודת מבט אחרת. לא תמיד אפשר לדעת ברשות מי נמצאת כל האמת או חלק ממנה. אנחנו ידידים טובים ואני מעריך אותו מאוד. לדעתי הוא אחד האינטלקטואלים היהודים הגדולים בברזיל. לו היה זה בידי, הייתי רושם אותו כאחד מ"אזרחי הכבוד" של ברזיל-ישראל.

כל המגעים שקיימתי בימי הקונסוליה רוכזו בעילות מרבית על ידי מזכירת הקונסוליה, הידידה היקרה קלרה שטיימבוק. במשך ארבע שנים הדברים בוצעו בלי בעיות בזכות מאמציה. תמיד הייתה מוכנה לעזור ודיסקרטית. ידידת היקרה קלרה, תודה רבה! הוכחת את עצמך!

ייתכן ששכחתי לציין את שמותיהם של אנשים חשובים נוספים בקהילה ועל כך אבקש את סליחתם. לאדית ולי יש ידידים רבים בברזיל הפעילים במסגרת הקהילה. לכולם אנו שולחים את ברכותינו. כולם שייכים לגשר הקדוש הנזכר בפסוק המלווה את ההיסטוריה של העם היהודי לאורך הדורות: כל ישראל ערבים זה לזה.

כמה מילים על יחסי יהדות ברזיל והקונסוליה. הקהילה פעילה מאוד ומוכנה לתת מטובה למוסדותיה, אך עדיין לא נעשה מספיק. יש להתמסר לנושא בתי ספר יהודיים; הקיים בתחום זה טעון שיפור. חסרים מורים בעלי רמה שיכולים להציג בתנופה ובחזון את השוני והמורכבות של יהדות ברזיל בגלות ומהי החשיבות של מדינת ישראל.

חיוני "לאמץ" ילדים עניים, לא רק מהקהילה היהודית אלא גם מהאוכלוסייה הכללית, ולסייע להם בכל תהליך לימודיהם, מבית הספר היסודי ועד לאוניברסיטה. חסרה הזדהות עמוקה יותר בקהילה עם האתגרים והקשיים שעימם מתמודדת מדינת ישראל הן בעיתות שגרה והן בימי משבר. הכרח לצמצם את מפגני הפאר בחגיגות המשפחתיות ולא לשכוח שמסתכלים עלינו. מוטב לדבר פחות על האנטישמיות ולטפח יותר את היהדות. אני משוכנע שהכוחות היצירתיים הקיימים בקהילה היהודית בסאו פאולו ובברזיל, בקהילה היהודית, יסייעו להתמודדות מוצלחת עם הקשיים, החסרונות והאתגרים שמניתי.